

ВІДГУК

**офіційного опонента Малій Наталії Юріївни
на дисертаційне дослідження Кетлер-Митницької Тетяни Сергіївни
«Інтернальність як чинник готовності майбутніх психологів до
особистісно-професійного саморозвитку», подане на здобуття наукового
ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 –
педагогічна та вікова психологія**

Відповідно до Стандарту вищої освіти України із галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 053 «Психологія» для першого (бакалаврського) рівня освіти, майбутні психологи мають бути здатними до: особистісного та професійного самовдосконалення, відповідального ставлення до професійного саморозвитку, подальшого навчання з високим рівнем автономності. Стандартом для другого (магістерського) рівня освіти додано здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію. Отже, до загальних і спеціальних компетентностей психологів входить готовність до особистісно-професійного саморозвитку, стимулювання якої в процесі професійної підготовки є одним з важливіших завдань закладів вищої освіти.

Як один з чинників саморозвитку науковцями розглядається інтернальність, яка є передумовою становлення професійної рефлексії та самопрогнозування, критичного мислення, визнання власних помилок та прийняття відповідальності за подолання їх наслідків. Саме тому достойним на позитивну оцінку слід вважати проведення автором теоретико-експериментального дослідження, спрямованого на вивчення інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку, яке не було предметом самостійного дослідження. Отже дисертація Т. С. Кетлер-Митницької є актуальною та має беззаперечну практичну значущість. Дисертація є ґрунтовним дослідженням, має чітку структуру, яка забезпечує логічний зв'язок між трьома розділами роботи та логічність отриманих висновків.

Аналіз **вступу** дисертації показує, що він за своєю структурою і змістом відповідає вимогам МОН України. У вступі коректно визначено об'єкт, предмет, мету та завдання, які віддзеркалюють тему і проблему дослідження, реалізація яких чітко простежується у всіх розділах роботи. У висновках повною мірою представлено результати кожного розділу, які відображають траєкторію наукового пошуку та етапи досягнення мети дослідження. Грамотно подані наукова новизна та практична значущість дисертаційної роботи, окреслено методологічні засади, особистий внесок здобувача, вказано форми апробації результатів, публікації автора, а також описано структуру дисертаційної роботи.

Теоретичному аналізу проблеми присвячено **перший розділ** дисертації, у якому ретельно проаналізовано теоретико-методологічні засади вивчення інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. Послідовно у трьох підрозділах показана реалізація першого завдання дослідження, яке полягало у визначенні теоретико-методологічних підходів вивчення готовності до особистісно-професійного саморозвитку та інтернальності майбутніх психологів. Від загального аналізу поняття саморозвитку, розведення його з подібними поняттями дисертантка перейшла до характеристики саме особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів і готовності до нього, сформулювала визначення цієї властивості та визначила її структуру. На позитивну оцінку заслуговує подане у тексті авторське визначення інтернальності майбутніх психологів, проаналізовано її механізми, компоненти та специфіку в контексті майбутньої професійної діяльності. Авторка на теоретичному рівні прослідкувала можливий вплив інтернальності на готовність до саморозвитку з урахуванням змісту діяльності психолога, зокрема відзначила професійний самоаналіз і самопрогнозування, приймання відповідальності за свій вплив на клієнта, визнання припущених помилок, підвищення здатності до професійної самоорганізації та саморегуляції. Заслуговує на увагу розроблена Тетяною Сергіївною структурно-функціональна модель інтернальності, яка описує

механізми та компоненти інтернальності, а також зміст і функції кожного компонента стосовно впливу на готовність майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. На нашу думку, автором дослідження правомірно і достатньо здійснено теоретичний аналіз психологічних теорій, концепцій, поглядів вітчизняних і зарубіжних вчених у ракурсі завдань свого дослідження, про що свідчать послідовність і прискіпливість наукового мислення авторки, її здатність логічно та ємко викладати значний за обсягом матеріал. Вагомість теоретичного дослідження засвідчує й обсяг опрацьованої літератури, який дорівнює 384 джерелам. Тим не менше, цей розділ виглядає переобтяженим детальними поясненнями загальнонаукових термінів.

У другому розділі обґрунтовано емпіричне дослідження інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку, представлено дані про організацію та методи експериментального дослідження. Основними завданнями констатувального етапу було: підібрати та апробувати психодіагностичні методи дослідження компонентів готовності до особистісно-професійного саморозвитку та інтернальності майбутніх психологів; емпірично визначити особливості сформованості когнітивного, аксіологічно-мотиваційного та поведінкового компонентів готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку; емпірично дослідити характеристики когнітивного, особистісного та регулятивного компонентів інтернальності як чинника готовності до особистісно-професійного саморозвитку студентів-психологів.

У першому підрозділі при описі організації та методичних підходів до вивчення компонентів готовності до саморозвитку й інтернальності авторкою виокремлено критерії та показники сформованості компонентів кожної з досліджуваних властивостей. Логіка дослідження передбачила його проведення у два етапи: під час першого мала відбуватися діагностика готовності до саморозвитку, а під час другого – вимірювання показників інтернальності та виявлення їх статистично-значущих зв'язків з показниками готовності до саморозвитку майбутніх психологів. У другому підрозділі відображено порядок

реалізації другого завдання дисертаційного дослідження, яке полягало в емпіричному виявленні особливостей готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. На основі кількісного та якісного аналізу отриманих даних встановлено рівні готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку (низький, середній, високий) і визначено їх характеристики. Третій підрозділ дозволив реалізувати третє завдання дослідження – дослідити характеристики інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. На основі оцінювання вираженості всіх показників кожного компоненту визначено рівні інтернальності (низький, середній, високий) та відсотки студентів з цими рівнями. Виявлено кореляційні зв'язки між когнітивним компонентом інтернальності та поведінковим й аксіологічно-мотиваційним компонентами готовності до особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів, регуляторним компонентом інтернальності та когнітивним компонентом готовності до саморозвитку, особистісним компонентом інтернальності та аксіологічно-мотиваційним компонентом готовності до саморозвитку.

Переважання низького та середніх рівнів готовності до особистісно-професійного саморозвитку та інтернальності майбутніх психологів зумовило висновок про необхідність розробки засобів для формування інтернальності як чинника готовності до саморозвитку.

Вважаємо, що автором наведено достатню кількість опису психодіагностичних методів, адекватних завданням дослідження та віковим особливостям досліджуваних. Їх зміст і використання спрямовано на вивчення різних аспектів саморозвитку й інтернальності. Хоча на початку констатувального дослідження відмічається застосування тільки опитувальників. Під час другого етапу роботи здійснено детальну перевірку отриманих результатів.

У **третьому розділі** дисертації «Формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку»

реалізовано четверте завдання дослідження, яке полягало в тому, щоб обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність програми формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. Дисертантом розроблено модель, у якій описано підвищення готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку внаслідок формування компонентів засобами активізації механізмів інтернальності й відповідну програму. В основу якої покладено положення соціально-когнітивного підходу, гуманістичного підходу та теорій щодо змісту та механізмів саморозвитку, генетичної психології, суб'єктного підходу, а також дані про можливість цілеспрямованого підвищення інтернальності за відносно короткий проміжок часу засобами активних методів навчання. У другому підрозділі описано процес впровадження програми, яка складалася з двох видів діяльності: тренінгу, що передбачав лекційні заняття, програмування діяльності, наративи, полілоги, рефлексивні ігри, аутодіагностику тощо, та засідань дискусійного клубу (інформаційні повідомлення, комп'ютерні презентації, дискусії). Тренінг, який охоплював 17 занять, проведено у п'ять етапів: настановний; розвиток когнітивного компоненту інтернальності; розвиток особистісного компоненту інтернальності; розвиток регулятивного компоненту інтернальності; завершальний. Кожне з 10 засідань дискусійного клубу також мало свої етапи: підготовчий, основний, заключний. Тетяною Сергіївною наведено враження студентів, їх реакції на виконання окремих завдань, що свідчить про складність формування здатності визнавати власну вирішальну роль у подіях життя. Загалом, вважаємо, що у третьому підрозділі наведені результати апробації програми формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку, підтверджують її ефективність. Слід відзначити грамотність організації автором формувального експерименту, продуманість теоретико-методологічного підґрунтя програми, ґрунтовність кількісного та якісного аналізу отриманих результатів.

Основні результати реалізації завдань дослідження узагальнено у **висновках**, які є добре структурованими та змістовними. Чітко позначено теоретико-методологічні підходи до вивчення об'єкту та предмету дослідження, зазначено емпірично виявлені особливості готовності до особистісно-професійного саморозвитку та інтернальності майбутніх психологів, розкрито змістово-процесуальні характеристики програми формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку та доведено її ефективність.

Позитивно в цілому оцінюючи дисертацію Т. С. Кетлер-Митницької, вважаємо за доцільне висловити ряд зауважень та побажань:

1. В першому розділі дисертаційного дослідження «Теоретико-методологічні засади вивчення інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку» авторка цілком слушно приділяє значну увагу роботі з термінологією. Разом з тим, нею надано детальні пояснення загальнонауковим термінам «механізм» та «чинник», що на нашу думку обтяжує текст.

2. По друге, дисертантка опрацювала велику кількість наукової літератури, але в поодиноких випадках при посиланнях припустила невідповідність прізвищ у тексті та списку використаних першоджерел, що є не коректним.

3. У другому розділі «Емпіричне дослідження інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку» наведено детальний опис психодіагностичних методик і отриманих результатів емпіричного дослідження. Однак у констатувальному експерименті було використано виключно опитувальники, хоча вважаємо, що застосування проєктивних методик могло б значно збагатити якісний аналіз емпіричних даних.

4. Описуючи результати другого розділу на сторінці 89, автором зазначено кількість юнаків і дівчат, які взяли участь в емпіричному дослідженні, але в третьому розділі саме при інтерпретації результатів така

статистика відсутня. Вважаємо, що в контексті отриманих результатів та загальної логіки дослідження було б доцільно надати такий порівняльний аналіз.

5. У третьому розділі на сторінці 192 вказано, що значна кількість використаних у тренінгу вправ була модифікована автором, але кількість таких вправ не повідомляється, що заважає оцінці творчого внеску дисертантки у зміст тренінгової програми. На наш погляд, представлене дослідження виграло б завдяки такому уточненню, що було б доцільним і робота мала б більш виражений індивідуальний характер.

6. Є зауваження до якості редагування тексту дисертації та автореферату, оскільки у них простежуються мовно-стилістичні та граматичні огріхи тощо.

Втім наведені зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Тетяни Сергіївни Кетлер-Митницької.

Дослідження має наукову новизну, яке полягає в обґрунтовані: поняття та структури (когнітивний, аксіологічно-мотиваційний та поведінковий компоненти) готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку; поняття, механізмів (внутрішня локалізація причинності, відповідальності та контролю) та компонентів (когнітивний, особистісний, регуляторний) інтернальності майбутніх психологів. Ми вважаємо, що емпірично встановлені особливості готовності до особистісно-професійного саморозвитку та інтернальності студентів-психологів представляють значний науковий інтерес. На увагу заслуговує обґрунтовані та розроблені Т.С.Кетлер-Митницькою модель та програма формування інтернальності майбутніх психологів як чинника готовності до особистісно-професійного саморозвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені: пакет діагностичних методик, авторська програма формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку та методичні рекомендації щодо розвитку

інтернальності можуть бути використані практичними психологами та викладачами закладів вищої освіти.

Однією з переваг дисертаційної роботи є представленість її змісту та результатів у достатній кількості праць, зокрема – у 24 публікаціях, з яких: 1 стаття у вітчизняному фаховому виданні; 6 – у міжнародних виданнях та збірниках, включених до міжнародних наукометричних баз (5 одноосібних, 1 – у співавторстві), 6 – в інших наукових виданнях, 11 матеріалів науково-практичних конференцій.

Автореферат дисертаційного дослідження Т. С. Кетлер-Митницької точно відображує зміст виконаної роботи та відповідає тексту дисертації.

Отже, на основі вищесказаного можна зробити такий загальний висновок, що дисертаційне дослідження «Інтернальність як чинник готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку» відповідає усім вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., що є підставою для присудження його автору, Тетяні Сергіївні Кетлер-Митницькій, наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри логопедії та спеціальної
психології ДВНЗ «Донецький державний
педагогічний університет»

Н. Ю. Малій

Підпис Н. Ю. Малій засвідчую.
Начальник відділу кадрів ДВНЗ «ДДПУ»

Є. С. Сілін